

יד אֵלֶּד וְאֵנִי זְקֵנָתִי: הַיִּפְלֵא מִיְהוָה דְּבַר לְמוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעֵת חַיָּה וְלִשְׁרָה:

יד. הַיִּתְפַּסֵּא מִן קֶדֶם יְיָ פְתַגְמָא. לְזִמְן, אָתוּב לְנִתְךָ, כְּעֵדָן דְּאִתִּין קְיָיִמִין וְלִשְׁרָה

רס"ג (יד) היפלא, היעלם.

רשב"ם (יד) היפלא מה', ששלחנו אליך דבר. וכן וה' המטיר על סדום גפרית ואש מאת ה' מן השמים (להלן יט כד). הראשון שבפסוק הוא גבריאל והשני שבפסוק הוא הק'. וכן הוא מפורש בספר הגדה¹³.

13 ע"י להלן יט, כד.

רמב"ן (יד) היפלא מה' דבר. אם דבר נפלא ורחוק הוא שיהיה מאת ה' ככה⁵⁶, כלשון כי ממך הכל ומידך נתנו לך (דה"א כט, יד)⁵⁷.

ומה שאמרה: ואדוני זקן. לא גלה לו. וזה כשיטת הראב"ע הנ"ל. אך הוא חולק גם על הראב"ע בזה שרמו נגר מה שאמרו רז"ל שהיה פה שינוי מפני השלום. ודעת רבינו שיש לכוון גם דבריהם ז"ל. כי היה ראוי שיאמר ואני ואדוני זקנים. 56 סרס רבינו לשון הכתוב והקדים מלת דבר והוסיף מלת יהיה (אבוהב). 57 כוון לומר שתחסר מלת

חזקוני

מיושב בין בניו, א"ל הקב"ה: חיך דבר טוב תבעת וממך הוא מתחיל, ה"ד: ויאמר ליוסף הנה אביך חולה (להלן מח א). נמצא אברהם חדש זקנה, שנאמר: ואברהם זקן. יצחק חדש יסורין, שנא': ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות, יעקב חדש חולי, כדכתיב: הנה אביך חולה. חדל להיות לשרה אורח כנשים, שאר נשים זקנות אין להם וסת נדות, וזאת היתה זקנה ופירסה נדה, כמו שפירש"י גבי: ויקח חמאה וחלב (פסוק ח).

(יב) ותצחק שרה, כשבא תשרי אחר כשורת המלאכים וראתה בעצמה שלא נתעברה מיד נתייאשה מן הבשורה שלא היו לה רק ששה חדשים עד הפסח, ולא האמינה כמו אברהם, לפי שאברהם נאמר לו³⁹ מפי הקב"ה ולכן האמין, אבל שרה לא שמעה אלא מפי המלאכים והיא היתה סבורה שבני אדם הם, והיתה מסתכלת במעיה ואומרת: אפשר קרביים הללו טוענין ולד, מיד באותו פרק בתשרי: ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחקה שרה (פסוק יג). למועד אשוב אליך (פסוק יד), פ"י למועד אשר קבע המלאך זהו פסח הבא, אשוב אליך, כמו שאמר: כעת חיה ולשרה בן (פסוק יד). וכן עיקר הפי'. ושתי פעמים נתבשרה, דקים לן פסח היה כשבאו המלאכים כמו שפי' רש"י⁴⁰, ועוד מדכתיב לאלתר גבי לוט: ומצות אפה (להלן יט ג), ולתשרי שאחרי צחקה בקרבה, כדמוכח במסכת ראש השנה דבעי התם⁴¹: אימת קאי כדאמר למועד אשוב אליך, ומסיק דקאי בתשרי, ועוד ר' אליעזר ורבי יהושע דאמרי תרוייהו⁴² בראש השנה נפקדה שרה ורחל וחנה. בקרבה, במחשבתה ולבה, לאמר, מהו לאמר, לפי פשוטו לאמר זה כמו שאר לאמר שבמקרא, כלומר צחקה ונתכוונה לאמר דבור זה לבריות כענין⁴³ ליצנות, ולכן הקפיד הפסוק עליה יותר מעל אברהם. אחרי בלותי, בתמיה, כלומר איך יוכל להיות שאחרי בלותי תהיה לי עדנה ובחרות, ועוד שאדוני זקן. וזהו השינוי שלא סיפר הקדוש ברוך הוא כל דבריה ולא רצה לומר שאמרה "ואדוני זקן". ואל תתמה מתיבת "היתה", שבהרבה מקומות במקרא מצינו משעבר לשון להבא ומשהבא לשון לשעבר.

(יג) למה זה צחקה, אם תאמר למה לא הקפיד הקב"ה על אברהם כמו שהקפיד על שרה, שהרי כמו כן צחק אברהם כמו שנאמר בפרשה אחרונה שבפרשת לך לך⁴⁴, אלא משל⁴⁵ לאשה חכמה 39 כן ע"פ כ"י, ובס"ש: "שמע לרי וכו'". 40 לעיל פסוק י. 41 י"א, א. 42 ר"ה שם. 43 בס"ש: בענין. 44 לעיל י"ז, י"ז. 45 ע"י ת"ש סקא.

(יד) היפלא, כתרגומו: היתכסי, וכי שום דבר מופלא ומופרד רש"י ומכוסה ממני מלעשות כרצוני. למועד, לאותו מועד המיוחד שקבעתי לך אתמול⁵⁰: למועד הזה בשנה האחרת (לעיל יז כא). 50 פ"י ביום המילה, כי שם אתמול היינו זמן קדום, כמו: כי תמול אנתו (איוב ח, ט) (דברי דוד).

אמנם נוסף¹⁰ כמ"ם שלשם (לא ה)¹¹. ומפרשים אחרים אמרו, כי ראב"ע אלו ג' אנשים נביאים היו. ואם טען טוען והלא אברהם נביא היה, ואיך בא נביא אל נביא, רק אם היה גדול ממנו כנבואה כמשה ואהרן¹¹, ותשובתם שלא באו לאברהם רק לשרה. וכן אמרו איה שרה אשתך (ט), והשנים הלכו אל סדום. ואל תתמה על מלת כי משחיתים אנחנו (יט יג)¹², כי כן כתוב ומשה ואהרן עשו את כל המופתים (שמות יא י), והשם עשאם וסמכם אליהם, בעבור שנעשו על ידם¹³. והנה פ"י ויאכלו (ח) כמשמעו¹⁴, ופ"י ויאמר אדני אם נא מצאתי חן (ג) איננו קדש, רק הוא כמו רבותי, על כן פתוח הנו"ן, ולא נקמץ כמשפטו. ובספרים שהוא קמוץ, יהיה פירושו נביא השם. וטעם בעניןך (ג) שדבר בתחלה עם הגדול שבהם, ואחר כך עם כולם. ומצאנו שנקרא הנביא מלאך בחגי¹⁵. וי"א כי אברהם בקש רשות מהשכינה¹⁶. וי"א שהוא מוקדם ומאוחר, וכן הוא וישא. וכבר נשא עיניו ועשה כך וכך, ואח"כ נראה אליו השם¹⁷, ואמר המכסה אני מאברהם (יז), גם זעקת סדום (כ). ואלו ההולכים הגיעו אל סדום, ואברהם עודנו עומד לפני ד' (כב). ועל כל פנים¹⁸ וד' אמר (יז) עם אברהם ידבר או עם המלאכים שיאמרו לו, רק ויאמר ד' זעקת סדום (כ) עם אברהם דבר¹⁹. ואברהם נגש ואמר האף תספה (כג), ונכנס פסוק ויפנו משם האנשים (כב) להודיע כי בעת שבאו אל סדום, אז אמר השם לאברהם זעקת סדום, וכן אמרו לנער ויעבר לפניו ויעבור ואתה עמוד כיום (ש"א ט כז)²⁰. ואין לנו צורך לתיקון סופרים²¹. והעד שאמר באחרונה אל המקום אשר עמד שם את פני ד' (יט כז)²². והנכון בעיני תמצאנו רמזו בפרשת ואלה שמות²³.

(יד) ומלת היפלא. היעלם²⁴, וכן עשה פלא (שמות טו יא)²⁵. 10 מעיקרו אמן. 11 מן שלש. 11 * שמשו בא אל אהרן למסור לו דבר ה' כי היה גדול ממנו כנבואה. 12 כאלו הם הערשים. 13 כשליחים נחשבו כשולחם. 14 לא שנראה שאכלו, אלא אכלו ממש ככני אדם נביאים. 15 ויאמר חגי מלאך ה' במלאכות ה' (חגי א, ג). 16 שאדני הוא קודש. 17 מקודם ראה את המלאכים ואחר כך נראה אליו ה'. ראה רש"י לפסוק ג. 18 לכל הדעות. 19 לא ע"י המלאכים. 20 שגם הוא פסוק מוסגר המרוע על המצב. 21 ודלא כרש"י בפסוק כב. 22 כאן מפורש שאברהם עמד לפני ה'. 23 ג, טו. 24 ראה אונקלוס ורש"י. 25 נעלם מן המציאות זמן ההכנה.

אליו ה' כי אהיה עמך (שופטים ו טז). האף אמנם אלד, הגם רד"ק באמת יהיה זה הפלא שאלד ואני זקנתי, ואף על פי שלא השיב כאלה (המדות שהוא)²³ המלות או התיבות שאמרה היא הענין השיב שחשבה לאמר כי הכתוב שומר הטעמים ואינו שומר המלים²⁴, ולא חשש להשיב ואדני זקן כי הפלא הגדול יהיה בה כי הזקנה לא תלד אחר שנפסקו דמיה ויש זקנים שמולידים. (יד) היפלא, הדברים ההם יפלאו בעיני האנשים ונפלא ונכסה 23 התיבות שבמוסגר צ"ב, ובשאר כ"י ליתא. 24 וכן כתב הרד"ק להלן כד לט.

(יד) היפלא מה' דבר. שהמלאך לא אמר זה על צד ברכה, אבל סבורנו דיבר כמבשר בשמו.

שני טו בן: ותכחש שרה לא יאמר לא צחקתי כי יראה ויאמר לא כי צחקת: טו ויקמו משם האנשים וישקפו על פני סדם ואברהם הלך עמם לשלחם:

בר: טו. וכדיבת שרה למימר, לא תיכחש ארי דחילת, נאמר לא בנים תיכחש: טו. וקמו מתמן

גובריא, ואסתכאו על אפי סדום, ואברהם, אזיל עמהון לאלוואיהון:

רס"ג (טז) לשלחם, ללותם.

רשב"ם (טו) כי צחקת. אלא צחקת. רוב כי שאחר לא מתפרשים אלא. שהרי כי משמש בארבעה (לשונות) 14 אי דלמא אלא דהא. וכן לא תשתחוה לאלהיהם כי הרס תהרסם (שמות כג כד) לא תקפרן את ידך כי פתח תפתח וגו' (דברים טו ז"ח). (טז) ויקמו משם האנשים. שנים מהם הלכו לסדום כדכתיב ויבאו שני המלאכים סדומה (להלן יט א), וגדול שבהם היה מדבר עם אברהם. וזהו שכת' בו וה' אמר המכסה אני וגו' (פסוק יז), [וכן] ואברהם עודנו עומד לפני ה' (פסוק כב), שני פסוקים אלו מדברים [ב]שלישי.

א. ר"ה ג. א.

רמב"ן ודומה לזה מאשר שמנה לחמו (להלן מט כ) 58, מאת אשר תבא לחם שמנה. ואונקלוס תרגם היתכסי, עשאו כלשון כי יפלא ממך דבר למשפט (דברים יז ח), ואם כן יש בו סוד נעלם 59. ולשון רש"י היפלא, היתכסי, וכי שום דבר מופלא 60 ומכוסה ממני מלעשות רצוני. הרכיב בו שני ענינים 61.

(טו) ותכחש שרה לאמר. אני תמה בכביאה הצדקת איך תכחש באשר אמר השם לנביא, וגם למה לא האמינה לדברי מלאכי אלהים. והנראה בעיני כי המלאכים האלה הנראים כאנשים באו אל אברהם, והוא בחכמתו הכיר בהם 62, וכשרו אותו שוב אשוב אליך ולשרה בן ושרה שומעת, ולא ידעה כי מלאכי עליון הם, כענין באשת מנוח 63. ואולי לא ראתה אותם כלל. ותצחק בקרבה ללעג, כמו יושב בשמים ישחק ה' ילעג למו (תהלים ב ד), כי השחוק לשמחה הוא כפה, או ימלא שחוק פינו (שם קכו ב), אבל השחוק בלב לא יאמר בשמחה. והקב"ה האשים אותה לאברהם למה היה הדבר נמנע בעיניה, וראוי לה שתאמין, או שתאמר אמן יהיה: כי ממך יהיה הכל. הרי שהוכיח מן הכתוב הזה שדרך הוא בשם ית' לדבר כלשון קצר (שם). 58 כי היה ראוי שיאמר מאשר יהיה לחם שמנה (שם). 59 ע"י רבנו בחיי ורקאנטי. 60 ברש"י: מופלא ומופרד. 61 לשון כסוי ופלא (אבהב). 62 ע"י וזהו וירא קד, א. 63 שופטים יג. ו.

ספורנו

(טו) כי יראה. לומר "חטאתי", אבל הרהרה תשובה בלבה. ויאמר לא. שידע, כי לא איש אל ויכזב, ולא האמין לה כלל. (טז) וישקיפו. השקפה לרעה 14. על פני סדום. שהיה היפך ביתו של אברהם, כמו שהעיד הנביא באמרו "הנה זה היה עון סדום אחותך, גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה ולבנותיה, ויד עני ואביון לא החזיקה" (יחזק' טז מט). ואברהם הולך... וה' אמר. הוא היה מתעסק במצות גמילות חסדים ללוות את האורחים, וה' אמר שיהיה לו למען אשר יצוה את בניו, כאמרם ז"ל 15 "שכר מצוה מצוה". המכסה אני. ראוי שלא לכסות מאברהם מדת טובי, ולהודיעו שאם היה בין הרשעים איזה מנין צדיקים, שבו תקות תשובה לרשעים, הייתי מטה כלפי חסד 16 להאריך אפילו לרשעים אולי ישובו, כי לא יחפוץ במות המת 17, ושמבלי אין תקות תשובה יעשה כם משפט.

א. רש"י ע"פ חז"ל. 14 אבות ד, ב. 15 ע"פ ר"ה יז, א. 16 ע"פ ר"ה יז, א. 17 תנח"י.

(טו) כי יראה וגו' כי צחקת, "כי" הראשון משמש לשון דהא רש"י שנותן טעם לדבר: ותכחש שרה לפי שיראה, והשני משמש כלשון אלא: ויאמר לא כדברך הוא אלא צחקת, שאמרו רבותינו 51: כי משמש בארבע לשונות: אי, דילמא, אלא, דהא. (טז) וישקיפו על פני סדום, כל השקפה שבמקרא לרעה חוץ מהשקיפה ממעון קדשך (דברים כו טו), שגדול כח מתנות עניים שהופך מדת רוגו לרחמים. לשלחם, ללוותם, כסבור אורחים הם.

א. ר"ה ג. א.

מהם איך יוכל להיות, אבל מה' לא יפלא דבר כי כל דבר יכול רד"ק לעשות כנבואים ולהפך הטבע כשירצה כי לא יפלא ממנו דבר. (טו) ותכחש... כי יראה, לפי שיראה כחשה כמה שחשבה ואמרה: לא צחקתי. ויאמר לא, לא כמו שאת אומרת, כי באמת צחקת.

(טז) ויקמו משם, מבית אברהם. וישקיפו, מגמת פניהם היתה על פני סדום, ולשון השקפה יבוא פעמים כלשון הפעיל ופעמים כלשון נפעל, לפי שהמשקיף הוא נשקף לאחרים שרואים אותו 24*, לפיכך לא ישתמש אדם כלשון נפעל למי שרואה ואינו נראה אבל למי שרואה ונראה, ישתמש בזה ובזה באיזה מהם שירצה. ואברהם הולך עמם לשלחם, ללוותם 25, כי כן דרך אדם ללוות אדם האורח הכא אליו כשיפרד ממנו, לפיכך נכתב שילמד אדם ממנו דרך ארץ, ופירשו רבותי ז"ל 26 כי שיעור הלוויה הוא מיל.

א. 24 השוה ספר השרשים (שקף). 25 רש"י. 26 ע"י סוטה מו, ב.

שבה להוכיח כלתה והוכיחה את בתה, וממילא הרגישה כלתה חזקוני בעצמה, כך אם הוכיח הקב"ה אברהם בפניו היה מתכייש, אלא הוכיחו מן הצד. ואני זקנתי, פרש"י שינה הכתוב בשביל השלום. כלומר דהכי אמרה שרה: אפשר להיות לי תקנת ולד 46, שהרי אחרי בלותי פי' זקנתי ידעתי שהיתה לי עדנה ובחורות, שהרי פירסתי נדה, ואדוני זקן, כלומר כל זה איננו שוה לי, שהרי אדוני זקן ואיך אתעבר עוד. א"כ תלתה הוקנה באברהם לגמרי. ומזה שינה הכתוב 47.

(יד) היפלא מה' דבר, וכי מופלא ומכוסה ממני מה שצחקת בקרבה, למועד, בגימטריא "בפסח" 48.

(טו) ותכחש שרה לאמר, מכאן שהנשים פסולות לעדות לפי שמכחשות מפני היראה 49. כי יראה, יש מפרשים 50 כל "כי" שבתורה מתורגם: ארי, שהרי כמו שתיבת "כי" בל' עברי משמש ארבעה לשונות [כך תיבת "ארי" שבלשון תרגום משמש ארבעה לשונות] 51. דאי ס"ד לתרגם כי יקרא (דברים כו ב) אי, כי תאמר (שם ז יז), דילמא, וכי צחקת, אלא, וכי יראה, דהא, ושאר

46 לא האפשרות להיות הולד. שהרי אחרי בלותי וכו', אבל ואדוני זקן כלומר וכו'. 47 והריב"א מעיר על לשון רבינו: "אך אין זה כפירש"י שפירש בענין אחר: אחרי בלותי היתה לי עדנה, ומ"מ לא קשיא שהרי לא הוכיחה לשון זקנה על אברהם, ואם כן זהו מה ששינה הכתוב וכו'". 48 כמבואר לעיל פסוק יב. 49 הובא בילקוט שמעוני כאן (עין ת"ש קסט). 50 זהו רש"י בניטין צ, א, ד"ה כי: "וכללו מתורגמין להו ארי, שלשון ארי בארמי משחמש כל לשונות כי בעברי, ואם באת לשונותו צריך אתה לשנות כולן לפי עניינו". [51] ע"פ כ"י, ומוכרח הוא, ובס"ש יליא.

3

פרשת וירא

סימן ו

ו) וימחר אברהם האהלה אל שרה. כל כבודה בת מלך פנימה, שנאמר האהלה אל שרה: ויאמר מהרי שלש סאים. זריז ומזריז במצות: שלש סאים קמח סלת. אם קמח למה סלת, אלא ג' סאין היה קמת, והוציאה מהם סאה סלת: לושי ועשי עוגות. להאכיל לחם חמודות: עגות. רמז רמז שעתידין בניו לעשות עגות בצאתם ממצרים, הה"ד ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגות (שמות יב ט):

סימן ז

ז) ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב. הטוב שבבהמות, רך ולא זקן וטוב ולא כחוש: ויתן אל הנער. זה ישמעאל לזרזו במצות:

סימן ח

ח) ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה. מיכן שבתחלה ראוי להביא מיני חלב ואח"כ תבשיל של בשר, ופת היאך לא זכר, א"ר אפרים מקשאה תלמידו של ר' מאיר משום ר' מאיר מלמד שפירסה נדה ונטמאת העיסה, רבנן אמרי הביא פת ולא הוצרך לומר, ומה אם דברים שלא אמר להם הביא לפניהם, דברים שאמר להם על אחת כמה וכמה, שהרי הצדיקים אומרים מעט, ועושין הרבה, דכתיב ואקחה פת לחם ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה: והוא עומד עליהם. לפיכך זכו בניו אלהים נצב בעדת אל (תהלים פב א): תחת העץ. תחת האשל: ויאכלו. נראין כאוכלין, ראשון ראשון מסתלק:

סימן ט

ט) ויאמרו אליו. למה נקוד, א"ר שמעון בן אלעזר כל מקום שאתה מוצא כתב רבה על הנקודה, אתה דורש את הכתב, דמשמע "א"ליו, כשם שאמרו לאברהם איה שרה, כך אמרו לשרה איה אברהם:

סימן י

י) ויאמר שוב אשוב אליך. מיכן ידענו שמלאך היה, שאדם אין יודע עתו, שיאמר שוב אשוב, שהרי אלישע אמר לשונמית למועד הזה (מ"ב ד טז) ולא אמר שוב אשוב כעת חיה. לשנה הבאה: ושרה שומעת פתח האהל והוא אחריו. זהו ישמעאל, דכתיב ביה והוא יהיה פרא אדם (בראשית טז יב): ד"א והוא אחריו. הרגיש שבא אורה:

סימן יא

יא) ואברהם ושרה זקנים. א"ר יצחק מלמד שהיו זקנים ושובו לנעורתם, וכן הוא אומר ואברהם זקן (בראשית כד א), מששב לנעורותיו עוד נהיה זקן: חדל. פסק, כמו וכי תחדל לנדור (דברים כג ב):

סימן יב

יב) ותצחק שרה בקרבה. ברוח הקדש נודע אחרי בלותי היתה לי עדנה. אמרה האשה הזאת כל זמן שהיא ילדה יש לה תכשיטיך: ד"א היתה לי עדנה. עידן זמן ווסת נשים: ואדוני זקן. לא דיי שאני זקינה אלא ואדני זקן:

סימן יג

יג) ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנת. בתמיה האף אמנם אלד ואני זקנת. בר קפרא אומר גדול השלום שאף הכתוב שינה להטיל שלום בין אברהם לשרה, היא אמרה ואדני זקן, והקב"ה אמר לאברהם שאמרה שרה ואני זקנת:

סימן יד

יד) היפלא מה' דבר. אמר הקב"ה לבראותן כבתחלה אני יכול, להחזירם לנעורתם לא כל שכן, זה מודיע כי אני זקנתי הוא לשון תימה:

יג ואמר יי לאברהם למא דנן גחכת שנה למימר הברם בקשוט אוליד נאנא סכית: יד האפשר דיתפסי מן קדם יי מדעם לזמן חגא איתוב בעדנא הדין ואתון קימין ולשנה בר: טו וכפרת שנה למימר לא תמהית ארום דחילת ואמר מלאכא לא תדחלין ארום בקושטא גחכת:

רמב"ן

(יג) ואני זקנתי. הוא פירוש אחרי בלותי. ודבריו אמת, אך מפני השלום לא רצה לגלות מה שאמרה "ואדוני זקן", כי היה ראוי שיאמר "ואני ואדוני זקנים", כי שרה בשניהם תצחק: (יד) היפלא מה דבר. אם דבר נפלא ורחוק הוא שיהיה מאת ה' ככה, כלשון כי ממך הכל ומידך נתנו לך (דהיי"א כט יד), ודומה לזה מאשר שמנה לחמו (להלן מט כ), מאת אשר חבא לחם שמנה. ואונקלוס תרגם

אור החיים

יג ויאמר ה' אל אברהם וגו'. צריך לדעת אומרו מינת זה. עוד למה אמר מינת לאמר. גם כל הכתוב מיותר שלא היה לו לומר אלא למה נחקה:

אכן הכוונה היא להיות שמנינו צפרשה הקודמת כי אברהם גם כן נחק כשאמר לו ה' צפורת הזרע דכתיב (לעיל י"ח) ויפול אברהם וגו' ונחק, ולא ראינו שהקפיד ה' על שחק אברהם, ויאמר האומר מה נשמעת נחיקת שרה מנחיקת אברהם. ומנינו לאונקלוס שנתכוון למרזח זה צמה שחיקת אברהם "ומדי", ונחיקת שרה "ומיכת", אצל על מי סמך הקצ"ה להבין צ' פירושים משונים בתיבה אחת:

אכן הנכון הוא כי הקדוש ציון הוא דקדק בדבריו טעם הקפדתו על שרה ולא על אברהם, וממנא כי אברהם צעם הנשורה נחק מה שאין כן שרה לא נחקה צעם שנתבשרה אלא צעם שראתה עדנה כאומרו ומנחק שרה וגו' אחרי בלותי היתה לי עדנה, הרי זה מגיד כי לא נחממת אכלה הצטמת הלידה עד אחר שראתה השינוי ועל זה הקפיד ה', והוא אומרו למה זה נחקה פירוש על נחוק זה אני מקפיד ולא על נחוק שלך, והטעם כי נחוק זה כוונתה לומר "האף אמנס" שנתחמת אכלה אחר מעשה שחלק, וזה יגיד כי לא האמינה ולא סמכה דעתה על הצטמתי אותה כי הוא דבר פלא, היפלא מה דבר וגו':

ואני זקנתי וגו'. קשה איך יוצא ה' דבר מפיו יתברך

כ"י יקר

אינו מחזור לפירוש רש"י:

והנה קרוב לשמוע בענין זה, ששרה לא נסתפקה ביכולת האל יתברך, רק צחקה על היעור, שכרך הרבה מאוד. וחשבה מאחר שהם קרובים לשערי מות ולא הרבה יזכרו ימי חייהם, ודאי בדרך הטבע לא יזכו לגדל הבן ולהשיאו אשה, ואין זה יעור שלם כי לא הרבה ישמחו בו, על כן צחקה ואמרה בשלמא אני אחר שנעשה לי נס שאחרי בלותי היתה לי עדנה ודאי זכותי גרם לי וזה הזכות יעמוד לי גם לחיות ימים רבים, אבל אדוני זקן ולא חור לימי עלומי כי אין אני מרגשת בו תוספת כח, וא"כ ודאי אין לו זכות גדול כי כבר

היתכסי, עשאו כלשון כי יפלא ממך דבר למשפט (דברים יז ח), ואם כן יש בו סוד נעלם. ולשון רש"י היפלא, היתכסי, וכי שום דבר מופלא ומכוסה ממני מלעשות כרצוני. הרכיב בו שני ענינים:

(טו) ותכחש שרה לאמר. אני תמה כנביאה הצדקת איך תכחש כאשר אמר השם לנביא, וגם למה לא האמינה לדברי מלאכי אלהים. והנראה בעיני כי המלאכים האלה הנראים כאנשים באו אל אברהם, והוא

מה שלא היה. והגם שאמרו ז"ל (צ"ר מח יח) כי מלאך שמשנים מפני השלום אף על פי כן לערך רוממות אמימות יתברך כי ממנו מולאות אמת לא ידבר ח"ו מה שלא היה. ולפי מה שפירשתי שהקפדה היתה על שלא האמינה שתלד לזר זקנתה כאומרו אחרי בלותי, עד שראתה שצנה לימי עלומה [אמרה] ה' אמת ודבריו אמת, ודייק לומר טעם שהקפיד עליה שלא האמינה קודם שנתעדנה, והגם ששרה הוסיפה עוד לומר ואדוני זקן, זה היה אחר שהזדיקה הצטמחה כי היתה לה עדנה, נחקה פירוש שמה ואמרה שיר ושצנח לאל עליון, שאחר בלותה היתה לה עדנה שזה יגיד כי צנה לימי עלומה ללדת, והוסיפה להגדיל חסד אל באומרה ואדוני זקן, ואף על פי כן ניסי אל נוספו עליה, כי פשיטא שאחר שראתה עדנה לא תפקפק בדבר ולא אמרה ואדוני זקן אלא להודות על נפלאותיו:

יד צמועד אשוב וגו'. טעם שחזר לומר ההצטמה, לבל יחשוב אברהם כי לזר הקפדת ה' על שרה ישוב ה' מדברו הטוב אשר דיבר אליו, לזה אמר אליו כי הצטמתו ישמור כעת מיה וגו':

טו ותכחש שרה וגו'. טעם אומרו לאמר. גם אומרו כי יראה. להודיע נדקת שרה אמנו הנדקת שלא אמרה צפירוש לא נחקתי, שלא מוציא מפיה דבר שקר, אלא אמרה ענין שממנו מובן שכוונתה לומר לא נחקה, ולזה לא אמר ותאמר לא נחקתי. ולזר שיאמר האומר והאיך היה

אכלו בנצחון המלכים, ולא ירבה ימים כנגד הטבע וא"כ למה זה לו בן. ויאמר ה' למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנס אלד אם אמת הוא שודאי אלד, מכל מקום מה בכך הרי אני זקנתי כי אין לי זכות אשר יוסיף על ימי, וכזה שינה הקב"ה מפני השלום שהרי היא היתה תולה מיעוט הזכות בו ולא בה, היפלא מה דבר כי יודע אני מספר חייהם כי יזכו לגדלו: דבר אחר לפי שנאמר ותצחק שרה בקרבה משמע במחשבה צחקה כי מיראה לא הוציאה מן השפה לחורף כל הצחוק שבלבה ע"כ אמר היפלא מה דבר וכי אין אני יודע מה שבטח לבה:

וירא (ל"ח, ל"ב - ל"ג) ותצחק שרה בקרבה וכו', ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי היפלא מה' דבר וכו'. ומבואר דכל התביעה על שרה שלא האמינה שתלד היתה רק היפלא מה' דבר, וצ"ע הרי נאמרה לה נבואה בשם ה' שתלד וחייבת היתה להאמין ולשמוע לדברי הנביא דכתיב אליו תשמעון וא"כ התביעה אליה צריכה היתה להיות מדוע לא האמינה לדבר ה' בפי הנביא, ובאמת איך לא האמינה שרה לדבר ה'. והנראה לומר בזה דודאי האמינה שרה באמונה שלימה לדבר ה', והיה הדבר ברור שתלד כדבר ה', אלא שהיה זה אצלה בגדר פלא ותימא, אף שלמעשה ידעה בודאי שכך יהיה בכ"ז התפלאה והיה זה משונה בעיניה, וכן מבואר בת"י על הפסוק ותצחק שרה בקרבה, ותמהת שרה בלבה, והיינו דהיה זה אצלה בתימא וכדבר שקשה להבינו, אף שהוא קיים במציאות וע"ז נתבעה היפלא מה' דבר דלא היתה צריכה להתפלא על זה כלל, וצריך היה להיות פשוט אצלה שאין כל נפקא מינה אצל הקב"ה בין זקינה ובין צעירה, ומה הפלא בדבר וכדברי ר"ח בן דוסא מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק, דאצל הקב"ה אין כל נ"מ בדבר ולא היה צריך להיות אצל שרה כל פלא בשינוי הטבע ע"י ה'.

מְשֻׁלְשָׁה בַּהֲמוֹת, כִּי אֵינָן כְּנֹתֵחַ שִׁמְצָאוּ שְׂנִיִּים אוֹ שְׁלֹשָׁה דוּמִים זֶה לְזֶה בְּבִהְמָה אַחַת אוֹ בְּשֵׁתִים. וְהִנֵּה לְהִיּוֹת זָקֵן וְגַם לְזִכּוֹת אֶת יִשְׁמַעְאֵל בְּנוֹ, מֵהָ עֲשֵׂה עֵמֶד וַיְחַלֵּק הַלְּשׁוֹנוֹת. הָאֶחָד לָקַח לְבֶשֶׁל הוּא, וְהַשֵּׁנִי נִתֵּן לְנֹעַר יִשְׁמַעְאֵל לְחַנּוּכָה בְּמִצּוֹת וְזֶהוּ וַיִּקַּח בֶּן בִּקְרָ, אֲךָ רַךְ וְטוֹב וַיִּתֵּן שְׂנִיָּהֶם אֶל הַנֹּעַר לַעֲשׂוֹת אוֹתָם. אֲךָ לְהִיּוֹת אֲבֵרָהֶם זְרִיז בְּמִצּוֹת יוֹתֵר, עַל כֵּן וַיִּמְהַר הוּא לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ מִיָּד, הוּא אֶת בֶּן הַבִּקְרָ הָאֶחָד.

(ח) וּבְרֵאוֹתוֹ כִּי הַנֹּעַר לֹא עֲשֵׂה עֵדִיין אֶת הַרֵךְ וְטוֹב כִּי לֹא מִיָּהָר כְּמוֹהוּ, וְהוּא עֲשֵׂה וְרָצָה לְתַת לְפָנֵיהֶם מִהָרָה, עַל כֵּן לֹא הִמְתִּין עַד שִׁיעֲשֵׂה אוֹתָם הַנֹּעַר. וְאֵז אָמַר אִם אַחֲתוֹךְ הַלְּשׁוֹן לְשֹׁלְשָׁה חֻלְקִים אֵינִי כְבוֹד, וְמֵהָ גַם שְׂרָצָה לְהוֹרוֹת שְׁלֹכֵל אֶחָד נוֹתֵן מִנֵּה אַחַת לְבָדוֹ, וְלֹא יִרְאֶה שְׁלֹא הַחֲשִׁיב רַק אֶת הָאֶחָד וְאֵבְבוּ זִמְנָן אֶת הַשְּׂאֵר. וְגַם בְּיָמִים רְאוּשִׁינִים כֹּל אֹרַח הִיא נוֹתֵן לְפָנָיו מִנְתּוֹ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. עַל כֵּן מֵהָ עֲשֵׂה לָקַח חֲמָאָה לְתַת לְפָנֵי הָאֶחָד, וְחָלַב לְשֵׁנִי, וְבֶן הַבִּקְרָ לְשִׁלְשִׁי. אֲשֶׁר עֲשֵׂה, כִּי אֲשֶׁר נִתֵּן לַעֲשׂוֹת הַנֹּעַר לֹא עֲשָׂאוֹ עֵדִיין, כִּי הוּא מִיָּהָר לַעֲשׂוֹת אֶת שְׁלוֹ כְּאוֹמְרוֹ וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ.

וְלִהְיוֹת שְׂהִיָּה מִסְתַּפֵּק אִם הִיוּ מְלֹאכִים כְּמוֹ שִׁכְתְּבֵנוּ, עִם שְׂהִיָּה זָקֵן וְחוֹלָה וּמִצְטַעַר לְהִיּוֹת בְּעַמִּידָה, עִם כֹּל זֶה לְרֵאוֹת אִם יֵאָכְלוּ אוֹ אִם הִסְתַּלַּק הַמֵּאֲכָל מִלְּפָנֵיהֶם, עַל כֵּן לֹא סָר מִלְּעַמּוֹד עֲלֵיהֶם. וְהֵם בְּרֵאוֹתָם כִּי וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם כְּלוֹמֵר הוּא הַיְדוּעַ שְׂהוּא זָקֵן וְחוֹלָה, וְתַחַת הָעֵץ חוּץ מֵאֵהָלוֹ, עַל כֵּן בּוֹשׁוּ מִמֶּנּוּ וַיֵּאָכְלוּ, וְלֹא סָלְקוּ הַמֵּאֲכָל מֵאֵלֵיהֶם.

אוֹ נִדְקַדֵּק הוֹלִי' שֶׁל וְהוּא, וְהַעֲנִין מֵהָ שִׁכְתְּבֵנוּ שְׂהִיָּה שְׂכִינָה עֲלָיו כִּי עֲשֵׂה מִרְכָּבָה מִמֶּנּוּ, וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ וְהוּא כְּלוֹמֵר לֹא הוּא בְּלִבְדֵּךְ, כִּי אִם וְהוּא נוֹסֵף עַל זוֹלָתוֹ. וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ וְהוּא בּוֹלִי' כְּלוֹמֵר עִם הַשְּׂכִינָה הַנּוֹזְכֵרָת לְעִיל, וְעַל כֵּן בּוֹשׁוּ וְהִכְלִמוּ וַיֵּאָכְלוּ.

אוֹ יֵאָמֵר דְּרוֹשׁ אַחֵר, הַכְּתוּב אֲצַלְנוּ בְּשַׁעֲרִים, עַל מֵאֲמָרִם ז"ל (שְׁמוֹת רַבָּה כַּח א) שִׁכְשַׁעְלָה מִשֶּׁה לְמָרוֹם וְרָצוּ לְפָגַע בּוֹ מְלֹאכֵי הַשְּׂרָת, אָמַר לְהֵם הַקְּב"ה אֵי אַתֶּם בּוֹשִׁים מִמֶּנּוּ אִמְשׁ יִרְדְּתֶם אֲצַלְוּ וְאִכְלֶתֶם בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְכו', שִׁכְתְּבֵנוּ שְׂכִיּוֹן הוּא יִתְבָּרַךְ לְהוֹרוֹת לְמֵלֹאכִים כִּי הִיוּ צָרִיכִין כֹּלֵם לְגַמְלוֹת חֲסִדִים שֶׁל אֲבֵרָהֶם, שְׁעַל יְדֵי חֲסִדוֹ מִתְקִיִּים גַּם עוֹלָם הַמֵּלֹאכִים, וְעַל כֵּן רָצָה יִתְבָּרַךְ כִּי שֵׁם יֵאָכְלוּ לְהוֹרוֹת כִּי נִהְיִים הֵם מִגְמִלוֹת חֲסִדוֹ, כִּי גְדוֹל הוּא מֵהֶם וּמְקִיִּימָם. וְזֶה הוֹרָה יִתְבָּרַךְ בְּהִנֵּיחַ אוֹתָם וְעֲשׂוֹת מִרְכָּבָה מִמֶּנּוּ, כִּי בִזָּה נִכְנָעוּ הֵם וַיֵּאָכְלוּ וְלֹא עֲשׂוּ כְּמֵלֶאֱךָ אֶת גְּדוּעוֹן. וְזֶה יֵאָמֵר וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם, שְׂהוּא מִרְכָּבָה אֶל הַשְּׂכִינָה וְהֵם לְמַטָּה. וְזֶהוּ וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם בְּמַעֲלָה, וְאִיךָ הוּא עֲלֵיהֶם הוּא כִּי הֵם תַּחַת הָעֵץ וְלֹא תַחַת הַשְּׂכִינָה כְּמוֹהוּ, וְעַל כֵּן וַיֵּאָכְלוּ מִפְתּוֹ כְּצָרִיכִים אֵלָיו.

וַיֵּאָמְרוּ אֵלָיו אֵיךָ שְׂרָה אֲשֶׁתְךָ וַיֵּאָמֵר הִנֵּה בְּאֵהָל. וַיֵּאָמֵר שׁוֹב אֲשׁוֹב אֵלֶיךָ כַּעַת חִיָּה וְהִנֵּה בֶּן לְשָׂרָה אֲשֶׁתְךָ וְשָׂרָה שָׁמַעַת פִּתַּח הָאֵהָל וְהוּא אַחֲרָיו. (ט - י):

(ט) הִנֵּה שְׂאֵלְתֶם אֵיךָ שְׂרָה נִרְאָה לְבִלִי צוֹרֵךְ. וְגַם מִיעוּט דֶּרֶךְ אֶרֶץ לְשֵׂאוֹל הָאוֹרְחִים אֵיךָ אֲשֵׁה. וְגַם לְמָה יִתְסוּ הַבְּשׂוּרָה אֶל שְׂרָה וְלֹא אֶל אֲבֵרָהֶם. וְעוֹד כִּי גַם ה' בִּישְׂרוֹ שְׂרָה תֵלֵד, בְּאוֹמְרוֹ וְגַם נִתְּנִי מִמֶּנּוּ לְךָ בֶּן וְכו' וְמֵהָ צוֹרֵךְ בְּשׂוּרָה זֶה עַתָּה. וְעוֹד הִפְלֵא מֵהַמֵּלֹאכִים שְׂהִיָּה בְּאֵהָל שִׁישְׂאָלוּ אֵיךָ שְׂרָה, עַד שְׂהוֹצַרְכוּ רְבוּתֵנוּ ז"ל (שֵׁם) לֹמֵר לְחַבְבָּה עַל בַּעֲלָה אוֹ לְתַת לָהּ כּוֹס שֶׁל בְּרַכָּה. וְעוֹד לְמָה כִּפְלָ בְּאוֹמְרוֹ שׁוֹב אֲשׁוֹב וְגַם מֵהָ עֲנִין אוֹמְרוֹ וְהוּא אַחֲרָיו. וְמֵהָ צוֹרֵךְ הוֹדַעָה זֶה.

אִמְנָם הִנֵּה אִמְרוּ רְבוּתֵנוּ ז"ל (בְּבֵא מִצִּיעָא פִּז א) כִּי לְמָה לֹא הוֹבֵא לְפָנֵיהֶם לֶחֶם מִפְּנֵי שְׂרָה פִּירְסָה נִדָּה כְּשִׂהִיָּה לְשֶׁה וְנִטְמָאָת הַעִיסָה. וְהִנֵּה לֹא יִבְצֵר תְּצַר לָהּ מִדְּאָגָה מְדַבֵּר אֲשֶׁר לֹא זָכְתָה לְהַעֲשׂוֹת מִצּוּהָ זֶה מִמַּעֲשֵׂה יְדִיָּה, אוֹלֵי לֹא הִגּוֹנָה הִיא. עַל כֵּן לְהוֹרוֹת כִּי נִהְפֹךְ הוּא כִּי אֲדַרְבָּה פִּקֵּד אוֹתָהּ ה' מֵאֵז הַתְּחִילָה בְּמִצּוּהָ, וְהִיא הַדָּם הַהוּא לְאוֹת כִּי הַחֲזִירָה יִתְבָּרַךְ לְנַעֲרוֹתָהּ לְתַת לָהּ הַרְיוֹן. וְעַל כֵּן שְׂאֵלוֹ אֵיךָ שְׂרָה אֲשֶׁתְךָ, כְּלוֹמֵר הִלָּא אֲכַלְנוּ מֵאֲשֶׁר עֲשִׂית וְלֹא מֵאֲשֶׁר עֲשִׂיתָ הִיא, אֶל תְּהַרְהֵר אַחֲרֵיהָ כִּי הִלָּא אֲדַרְבָּה הִיא הַזּוֹכָה וְאֵלֵיהָ הַבְּשׂוּרָה כִּי רְאוּיָה הִיא. כִּי הִלָּא אֵיךָ שְׂרָה אֲשֶׁתְךָ, וְהוּא כְּדִי שִׁיעֲנָה וַיֵּאָמֵר הִנֵּה בְּאֵהָל, כְּלוֹמֵר צְנוּעָה בִּירְכַתִּי בֵּיתָה, לְעֲנוּת אַחֲרָיו וְלוֹמֵר שׁוֹב אֲשׁוֹב וְכו' וְהִנֵּה בֶּן לְשָׂרָה, כִּי בְּזִכּוֹת צְנִיעוּתָהּ רְאוּיָה לְבָנִים כְּמוֹ שְׂאֵמְרוֹ ז"ל (יִלְקוּת תְּהִלִּים תַּתְּפֵא) עַל פְּסוּק (תְּהִלִּים קַח ג) אֲשֶׁתְךָ כַּנֶּפֶן פּוֹרִיָּה בִּירְכַתִּי בֵּיתְךָ, אִימְתִי אֲשֶׁתְךָ כַּנֶּפֶן פּוֹרִיָּה כְּשִׂהִיָּה בִּירְכַתִּי בֵּיתְךָ.

(י) וַיֵּאָמֵר שׁוֹב אֲשׁוֹב אֵלֶיךָ, הִנֵּה בִזָּה הִיחַל לְגַלוֹת כִּי מֵלֶאֱךָ מִמֵּלֹאכֵי הַמִּרְכָּבָה הוּא, בְּכִפְלָ אוֹמְרוֹ שׁוֹב אֲשׁוֹב. וְהוּא כִּי הִנֵּה הַבָּאִים אֶז אֶל אֲבֵרָהֶם הִיוּ שְׂכִינָה וְשֹׁלְשָׁה מְלֹאכִים, וְעַל הַשְּׂכִינָה אָמַר שׁוֹב, וְעַל יְדָה אֲשׁוֹב, כִּי אֵינִי שְׂכִינָה בְּלִי מְלֹאכֵי הַמִּרְכָּבָה, כִּי בְּלִידַת יִצְחָק אֵינִי סַפֵּק תְּבֵא הַשְּׂכִינָה שְׂמָה, כְּעִנְיָן בְּלִידַת מִשֶּׁה רְבִיעוֹ ע"ה וְתֵרָא אוֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא שְׂנַתְמֵלָא הַבֵּית אוֹרָה מִזִּי הַשְּׂכִינָה. וְכֵן הִיא כִּי הוּא יִתְבָּרַךְ אָמַר אֵלָיו לְמוֹעֵד אֲשׁוֹב אֵלֶיךָ וְכו'.

וְשָׂרָה שׁוֹמַעַת פִּתַּח הָאוֹהֵל, וְשִׂמְאָתָהּ אֵיךָ צְנִיעוּתָהּ בִּירְכַתִּי בֵּיתָה אִם הִיא בְּפִתַּח לְפָנֵי הָאוֹרְחִים, לְזֶה אָמַר וְהוּא אַחֲרָיו, כִּי אֲבֵרָהֶם הִיא אַחֲרָיו שֶׁל הַמֵּלֶאֱךָ הַדּוֹבֵר בּוֹ, נִמְצָא אֲבֵרָהֶם מְפַסֵּיק בֵּין אַחֲרֵי הַמֵּלֶאֱךָ וּבֵין הַפִּתַּח שְׂרָה שֵׁם, שְׂאֵם לֹא כֵן הִיָּתָה פְּנִימָה וְאֲבֵרָהֶם וְשָׂרָה זְקִנִים בְּאִים בְּיָמִים חֲדָל לְהִיּוֹת לְשָׂרָה אֶרַח כְּנִשִּׁים. וְתַצְחָק שְׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלַתִּי הִיָּתָה לִי עֲדָנָה וְאֲדָנִי זָקֵן. וַיֵּאָמֵר יי אֶל אֲבֵרָהֶם לְמָה זֶה צְחָקָה שְׂרָה לֵאמֹר הָאֶף אִמְנָם אֵלֶד וְאֵנִי זְקִנָתִי. (יא - יג):

(יא) וְאֲבֵרָהֶם וְשָׂרָה זְקִנִים וְכו'. אָמַר כִּי הִצַּד הַשּׂוֹה שְׂבָהֶם, כִּי אֲבֵרָהֶם וְשָׂרָה זְקִנִים בְּאִים בְּיָמִים, אֲךָ מֵהָ שְׂחָדָל לְהִיּוֹת לְשָׂרָה הוּא אֹרַח כְּנִשִּׁים, כְּלוֹמֵר אֹרַח טְבַעֵי כְנִשִּׁים, אֲךָ אֹרַח שְׂלֵא כְנִשִּׁים שְׂהוּא דֶּרֶךְ נִס אַחֵר תְּשַׁעִים שְׁנָה לֹא חֲדָל מִמֶּנּוּ, כִּי חֲזָרָה לְנַעֲרוֹתָהּ וּפִירְסָה נִדָּה אַחֲרֵי זְקִנְתָהּ הַפֶּךָ הַנִּשִּׁים:

(יב) וְעַל כֵּן וְתַצְחָק שְׂרָה בְּקִרְבָּהּ, וְגַם שְׂלֵא דְבָרָהּ, הִנֵּה הִיא לֵאמֹר הִנֵּה מִמֶּנִּי אֵינִי עֵיכּוֹב כִּי הִנֵּה אַחֲרֵי בְלוֹתִי כְּבָר הִיָּתָה לִי